

Cirkulärnr: 12:42  
Diariernr: 12/4469  
Handläggare: Anna Ingmanson  
Avdelning: Vård och omsorg  
Sektion/Enhet: Vård och socialtjänst  
Datum: 2012-10-16  
Mottagare: Kommundirektörer  
Landstingsdirektörer  
Socialnämnder  
Socialchefer/IFO-chefer  
Informationschefer kommun  
Informationschefer landsting  
Kommuner/landsting

Rubrik: Information om ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården

## CIRKULÄR 12:42

---

Kommundirektörer  
Landstingsdirektörer  
Socialnämnder  
Socialchefer/IFO-chefer  
Informationschefer kommun  
Informationschefer landsting  
Kommuner/landsting

### **Information om ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården**

#### **Bakgrund**

År 2006 tillsatte regeringen en utredning, Vanvårdsutredningen, med uppdrag att kartlägga allvarliga övergrepp och vanvård vid institutioner och familjehem inom den sociala barnvården. Vanvårdsutredningens delbetänkanden och slutbetänkande "Vanvård i social barnvård – slutrapport" (SOU 2011:61) beskriver ett mörkt kapitel i Sveriges historia där det tydligt framgår att barn och unga utsatts för övergrepp, kränkningar och försummelse inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringen tillsatte Upprättelseutredningen i januari 2010 med uppdrag att föreslå åtgärder för att åstadkomma upprättelse för dessa människor. Upprättelseutredningens betänkande "Barnen som samhället svek - åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelser i samhällsvården" (SOU 2011:9) föreslog en process som består av tre delar: ett erkännande av det som hänt och en ursäkt, åtgärder för att förhindra upprepning samt kompensation till dem som utsatts.

Regeringen överlämnade den 14 juni 2012 till riksdagen propositionen "Ersättning av staten till personer som utsatts för övergrepp eller försummelser i samhällsvården" Prop. 2011/12:160. Propositionen bygger på en ramöverenskommelse från september 2011 mellan företrädare för regeringspartierna, Socialdemokraterna, Miljöpartiet de gröna och Vänsterpartiet. Beslut planeras i riksdagen under hösten 2012. De föreslagna lagändringarna föreslås träda ikraft den 1 januari 2013.

#### **Om cirkuläret**

Detta cirkulär behandlar ett antal frågeställningar som inkommit till förbundet med anledning av ovanstående proposition. Frågeställningarna är i huvudsak begränsade till sådana förhållanden som särskilt rör kommuner och landsting. Utformningen av

detta cirkulär har gjorts i samarbete med *S 2012:03 Utredningen om inrättande av Ersättningsnämnden*.

## En ny myndighet bildas

En särskild myndighet, Ersättningsnämnden, ska handlägga och besluta i ersättningsfrågorna efter det att ansökan lämnats till nämnden, nämndens beslut får inte överklagas. Det är inte möjligt att ansöka om ersättning förrän den 1 januari 2013. En ansökan om ersättning får inte prövas om den kommer in till nämnden efter den 31 december 2014. Utredningen om inrättande av Ersättningsnämnden (S 2012:03) förbereder och genomför bildandet av Ersättningsnämnden.

## Allmänt om ersättningen

För att övergreppen eller försummelserna ska kunna ge rätt till ersättning enligt lagen ska de vara av allvarlig art och ha skett i samband med vården när personen varit omhändertagen för samhällsvård, det vill säga placerad av sociala myndigheter, någon gång under tidsperioden den 1 januari 1920 till och med den 31 december 1980.

Den ersättning som kan utges enligt den nya lagen ses som ett erkännande av att den enskilde utsatts för oförsvarligt lidande och inte som en skadeståndsrättslig kompensation. Ersättningen fyller framförallt en symbolisk funktion. Detta medför att ersättningsbeloppet om 250 000 kr är enhetligt för alla som beviljas ersättning, oavsett arten eller varaktigheten av övergreppen eller försummelserna.

## Praktiska upplysningar om förfarandet att ansöka om ersättning

Regleringen om rätt till ersättning innebär att två beviskrav måste uppfyllas. Den enskilde måste kunna visa att han eller hon varit omhändertagen för samhällsvård enligt vissa angivna lagar och kunna presentera sådan bevisning att det kan antas att den enskilde i samband med vården varit utsatt för sådana övergrepp eller försummelser som är av allvarlig art. Beviskraven medför att den enskilde har behov av att eftersöka material som visar att förutsättningarna för ersättning är uppfyllda.

Den nämnd som efter 1 januari 2013 kommer att pröva enskildas ansökan om ersättning kommer att ha ett långtgående ansvar för att hjälpa enskilda att eftersöka sina handlingar. Den nya myndigheten kommer att rutinmässigt erbjuda samtliga som ansöker om ersättning hjälp med att efterforska sina handlingar. Om den enskilde önskar sådan hjälp krävs att den enskilde samtycker till att nämnden begär upplysningar om sökanden från andra myndigheter. Ett sådant förfarande att det är nämnden som efterforskar materialet har flera fördelar.

Ansökan om ersättning sker skriftligt. Blankett för att ansöka om ersättning samt samtyckesblankett kommer från och med den 1 januari 2013 att kunna beställas hos myndigheten eller laddas ned från myndighetens hemsida.

### **Sekretessbrytande bestämmelse till förmån för nämnden**

För att nämnden ska få begära in uppgifter om sökanden måste sökanden samtycka till det. Ett sådant samtycke bryter givetvis den sekretess som kan gälla för uppgifter om den sökande själv, men inte sådan sekretess som kan gälla för uppgifter om andra enskilda som kan finnas i handlingarna. Utan att känna till innehållet i handlingarna är det dock omöjligt för nämnden att känna till vilka personer det kan röra sig om och att inhämta samtycke från dem. Nämnden måste ges tillgång till ett beslutsunderlag som ger förutsättningar att nå ett materiellt riktigt avgörande. För att lösa problematiken införs från 1 januari 2013 därför en ny sekretessbrytande bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen till förmån för nämnden. Bestämmelsen är utformad så att nämnden har rätt att ta del av sådana uppgifter som är av betydelse för bedömningen av rätten till ersättning. Det innebär att även uppgifter om andra än sökanden får lämnas till nämnden om de kan ha betydelse för bedömningen av rätten till ersättning. Normalt bör kommuner och landsting kunna utgå från att de uppgifter nämnden begär också har sådan betydelse att de bryter sekretessen. Någon motsvarande sekretessbrytande bestämmelse fanns inte i samband med Vanvårdsutredningens intervjuer. Då kunde alltså uppgifter enbart lämnas ut avseende den enskilde själv vilket medförde en omfattande menprövning hos arkivmyndigheterna. Själva menprövningen torde således bli något mindre omfattande denna gång men fortfarande kvarstår problemet med att uppgifterna kan finnas i många olika akter och på många olika ställen.

Den sekretessbrytande regeln gäller endast mot nämnden. Nämnden kommer alltså att kunna ta del av fler uppgifter än sökanden.

Utlämnande av allmän handling ska enligt 2 kap. § 13 tryckfrihetsförordningen (TF) ske skyndsamt. Utredningen om inrättande av Ersättningsnämnden har i kontakter med SKL understrukt betydelsen av att kommuner och landsting prioriterar uppgiften att eftersöka och lämna ut arkivmaterial till Ersättningsnämnden eftersom arkivmaterialet är centralt för nämndens prövning av ansökningar om ersättning. Av hänsyn till sökandens lagstadgade krav på att få ett beslut inom rimlig tid är det viktigt att denna del av handläggningen inte drar ut på tiden.

### **Avgifter för kopior**

Många kommuner och landsting tar ut avgift för kopior av handlingar. Alla kommuninvånare skall behandlas lika varvid det inte är möjligt att efterge eller sänka sådan avgift för viss grupp av personer som eftersöker sina handlingar. När det är nämnden som efterfrågar kopior på handlingar kan debitering dock inte ske. Det beror på att när en myndighet begär att få ut uppgifter från en annan myndighet med stöd av en sekretessbrytande bestämmelse är det inte en begäran om att få ut allmänna handlingar med stöd av 2 kap. 13 § TF och avgift för kopia får då inte tas ut.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> JO beslut den 26 maj 2010 med dnr 2596-2009.

Förbundet erfar att många personer redan har påbörjat att eftersöka sin historia för att få fram uppgifter som kan vara relevanta vid ansökan om ersättning. Sådana förfrågningar kommer rimligen att öka i samband med att möjligheten att ansöka om ekonomisk ersättning införs den 1 januari 2013. Då det finns fördelar för den enskilde att överlåta arbetet med att eftersöka handlingar på nämnden är det lämpligt att kommuner och landsting upplyser den enskilde denna möjlighet. Fördelarna med att överlämna uppgiften att eftersöka handlingar på nämnden är bl.a. att nämnden genom den sekretessbrytande bestämmelsen har rätt att ta del av fler uppgifter än vad den enskilde har samt att den enskilde inte behöver betala någon avgift för kopia på handlingarna.

För enskild som ändå själv vill eftersöka sina handlingar gäller samma lagstiftning som tidigare.

### **Om den enskilde själv eftersöker sitt material**

Enligt 2 kap. 1 § TF har varje svensk medborgare<sup>2</sup> rätt att ta del av allmänna handlingar. De begränsningar som finns i denna rätt framgår av offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Om hinder inte möter på grund av sekretess ska handlingen tillhandahållas genast eller så snart det är möjligt. Om vissa delar av handlingen omfattas av sekretess ska den lämnas ut i övriga delar i avskrift eller kopia.

Bestämmelserna om sekretess syftar till att skydda den enskilde och gäller därför som huvudregel inte mot den enskilde själv. De handlingar som efterfrågas kommer emellertid i många fall innehålla uppgifter om andra än sökanden själv, t.ex. om familjehemsföräldrar, biologiska föräldrar, syskon m.fl. För dessa uppgifter gäller som huvudregel sekretess även gentemot den i vars personakt uppgifterna finns. Uppgifterna kan då inte lämnas ut utan samtycke från dem som uppgifterna avser.

### **Möjligheten att få ersättningsbeloppet undantaget vid inkomstprövade förmåner och avgifter**

För den som har fått ersättning enligt den föreslagna lagen ska tillgångar uppgående till ett belopp om 250 000 kronor anses som förmögenhet och inte beaktas vid tillämpning av 26 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), 19 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, och 4 kap. 1 § och 8 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453).

Om ersättning har beviljats ska ett intyg om detta utfärdas av Ersättningsnämnden. För myndigheter som prövar den enskildes rätt till inkomstprövade förmåner uppstår ett behov att kontrollera att ersättning beviljats. Ersättningsnämnden kommer därför att vara skyldig att på begäran av en kommun eller en myndighet som fattar beslut om inkomstprövade förmåner eller avgifter lämna information om att en viss person har

---

<sup>2</sup> Av 14 kap. 5 § TF framgår att denna rätt även tillkommer andra än svenska medborgare.

beviljats ersättning enligt den föreslagna lagen. När nämndmyndigheten avvecklats föreslås denna uppgift överföras till annan myndighet.

## Övriga frågor

### Informationsspridning

Möjligheten att ansöka om ersättning från Ersättningsnämnden är tidsbegränsad. För att alla som tillhör målgruppen för ersättningen ska få en reell möjlighet att ansöka är det viktigt att information sprids inom verksamheter som möter många människor och därigenom når personer som kan vara berörda. Socialkontor, äldreboenden, sjukhus och vårdcentraler är exempel på sådana verksamheter. Kommuner och landsting kan således spela en viktig roll i informationsspridningen. Information om hur man ansöker om ersättning samt ansökningsblankett kommer att finnas på Ersättningsnämndens webbplats. Det kommer även vara möjligt att beställa informationsbroschyr och blankett från Ersättningsnämnden för vidare spridning.

### Stödsamtal

SKL:s styrelse har i samband med remissbehandlingen av Upprättelseutredningens betänkande "Barnen som samhället svek" (SOU 2011:9) uttalat att kommuner kan erbjuda möjlighet till samtal om det som framkommit då den enskilde efterforskat sina handlingar.

Ersättningsnämnden kommer att erbjuda stödsamtal till enskilda som behöver sådana under ansökningsprocessen.

### Lokala upprättelseceremonier

Regeringen anordnade 21 november 2011 en särskild upprättelseceremoni för personer som under sin barndom utsatts för övergrepp eller försummelser i social dygnsvård. Riksdagens talman framförde en ursäkt å hela samhällets vägnar. Anders Knape, ordförande för Sveriges Kommuner och Landsting deltog i ceremonin.

Det finns även exempel på lokalt arrangerade ceremonier/möten för personer som utsatts för vanvård med liknande syften som den nationella upprättelseceremonin. Det får antas att det även fortsättningsvis kan finnas intresse bland enskilda att få till stånd sådana lokala lösningar. Förbundet kan förmedla kontakt med kommuner som genomfört sådana ceremonier om intresse finns.

### Budget- och skuldrådgivare

Erfarenheter från Norge visar att många som beviljats sådan ersättning för tidigare vanvård eller övergrepp efterfrågar stöd och hjälp med att planera och hantera den erhållna ersättningen. Det finns således skäl att anta att den grupp som beviljats ersättning från Ersättningsnämnden kommer att hos kommunen efterfråga stöd och hjälp med budget- och skuldrådgivning.

## Frågor

Frågor med anledning av detta cirkulär besvaras av Sara Roxell, Anna Ingmanson, Pär Ödman (sekretessfrågor) och Ulrika Gustafsson (arkivfrågor). Samtliga nås via förbundets växel 08-452 70 00.

För frågor som rör den nya myndighetens arbete hänvisas till *S 2012:03 Utredningen om inrättande av Ersättningsnämnden*. Efter den 1 januari 2013 hänvisas frågor om ersättningen och närliggande frågor till Ersättningsnämnden.

Sveriges Kommuner och Landsting  
Vård och omsorg

Anna Ingmanson

Sabina Wikgren Orstam